

ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา
ผ่านงานพุทธศิลป์*

BUDDHIST PSYCHOLOGY FACTORS GENERATING COGNITIVE
PROCESSES IN BUDDHIST ART

พระนิตินันต์ สนตกาโย

Phra Nitinan Santakayo

สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

Siriwat Srikrueadong

พุทธชาติ แผนสมบุญ

Phutthachat Pansoomboon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: kantaponariyavangso@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพุทธศิลป์ที่สะท้อนหลักธรรมและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิดและปัญญา เพื่อศึกษากระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา และเพื่อนำเสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์

ผลการวิจัยพบว่า

1) พุทธศิลป์ที่สะท้อนหลักธรรมและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิดและปัญญา โดยการสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการคิดด้วยหลักสุนทรียศาสตร์ หลักสัจศาสตร์และหลักพุทธธรรม 2) กระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา บูรณาการกับหลักทฤษฎีการเรียนรู้และรับรู้ของจิตวิทยาการรู้คิดและปัญญาของกลุ่มเกสตัลท์ และ 3) ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์เป็นการสื่อสารให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาระหว่างผู้บรรยายที่เป็นกัลยาณมิตร พุทธศาสนิกชน และพุทธศิลป์ โดยการใช้อนุศิลป์เป็นสื่อในการให้ความรู้ ที่ประกอบด้วยการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์และความรู้ทางด้านพุทธธรรมหรือหลักธรรม กัลยาณมิตรนำพุทธศิลป์มาเป็น

* Received 24 September 2019; Revised 22 October 2019; Accepted 23 October 2019

ตัวกระตุ้นในการสอนหลักธรรมให้เกิดความรู้ใหม่แก่พุทธศาสนิกชน นำไปสู่กระบวนการรู้คิด และปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

คำสำคัญ: กระบวนการรู้คิดและปัญญา, แนวพุทธจิตวิทยา, พุทธศิลปกรรม

Abstract

The subject of this research is the factors caused to the cognitive processes and wisdom as the concept of Buddhist psychology passed through Buddhist artworks. This is a Qualitative Research. The objectives of this research were to study Buddhist artworks that reflect the Buddhist principles, and psychology about cognition and wisdom. secondly, to study the cognitive processes and wisdom as the concept of Buddhist psychology, and the last one was to present that factors that cause to the cognitive processes and wisdom as the concept of Buddhist psychology passed through Buddhist artworks.

Result of the research:

1) the Buddhist artworks that reflect the principles, and psychology about cognition and wisdom by creation passed thinking process as concept of aesthetics, semiotics, and Buddhist principles 2) the cognitive processes and wisdom as concept of Buddhist psychology to integrate with cognitive psychology of Gestalt 's Theory, and 3) The factors have caused the cognitive processes and wisdom as concept of Buddhist psychology passed through Buddhist artworks is communication that leads to the cognitive processes and wisdom between the narrator, and Buddhist artworks by using Buddhist artworks transmitted knowledge consist of symbolic communication and knowledge of Buddhist principles. The narrator has used the Buddhist principles to motivate the teaching of principles to Buddhist that leads to the cognitive processes and wisdom as the concept of Buddhist psychology.

Keywords: A Cognitive Processes And Wisdom, Concept Of Buddhist Psychology, Buddhist Artworks

บทนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประกาศพระพุทธศาสนา ณ ดินแดนชมพูทวีป ถึงแม้กาลเวลาจะผ่านมานานแล้วพระพุทธศาสนายังคงปรากฏและหยั่งรากลึกอยู่ในทวีปเอเชีย อีกทั้งสามารถ

ตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทย สังคมสมัยใหม่ ในยุค Digital Age ความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนาลดน้อยถอยลงไป เราควรจะทำอย่างไร ให้ชาวพุทธช่วยกันฟื้นฟูพระพุทธรูปศาสนา (เสถียร โปธิ์นันทะ, 2543) การกำเนิดพุทธศิลปกรรมหมายถึง พุทธประติมากรรม พุทธจิตรกรรม และพุทธสถาปัตยกรรม หลังจากที่พระพุทธรูปได้ปรับนิพพานไปแล้ว แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลการเผยแพร่ทางศาสนา ที่มีความเชื่อมโยงคำสอนของพระพุทธรูปศาสนาส่งผ่านงานพุทธศิลป์เหล่านั้น การถ่ายเทรูปแบบระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ (สงวน บุญรอด, 2526)

ในอดีตนั้นวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธได้รับการถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธรูปศาสนา ผ่านการสอนของพระภิกษุสงฆ์และคัมภีร์ทางพระพุทธรูปศาสนา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันชาวพุทธห่างเหินจากการเข้าวัด ขาดการศึกษาและปฏิบัติธรรม ทำให้ขาดความรู้ทางธรรมะทำให้ไม่สามารถเข้าใจความหมายในงานพุทธศิลปกรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานเหล่านั้น วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งรวมศิลปะวิชาทุกแขนง ทั้งด้านปรัชญาศาสนา ดังที่มีหลักฐานจารึกไว้ในใบลาน แต่ในปัจจุบันพุทธศิลป์มีบทบาทหน้าที่น้อยลง เนื่องด้วยยุคสมัยเปลี่ยนแปลง มีการรับวัฒนธรรมอื่น ทำให้มีการละทิ้งงานพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่นไป (พระครูธรรมจริยกิจ อภิญาโณ, 2559)

ศิลปะเป็นเรื่องของความงาม แต่ในอีกด้านหนึ่ง ศิลปะสามารถเป็นสื่อให้เราเข้าถึงความดีและความจริงได้ กล่าวคือบันดาลใจให้เกิดศรัทธาในสิ่งดีงาม หรือน้อมใจให้เกิดความสงบ เกิดกำลังใจใฝ่ฝันอย่างมั่นคงในอนาคต อีกทั้งสามารถเปิดเผยความจริงของชีวิตให้เราได้ประจักษ์ รู้เท่าทันมายาจนลวงได้ ศิลปะชั้นครูยังสามารถยกจิตสู่สภาวะเหนือโลกเหนือสามัญ คือสภาวะที่จิตได้สัมผัสกับความจริงขั้นสูงสุดหรือปรมาตม์ (พระไพศาล วิสาโล, 2558) มองในแง่นี้ศิลปะมิใช่สิ่งตรงข้ามกับศาสนา แต่สามารถเป็นสื่อนำผู้คนเข้าถึงมิติที่ลึกซึ้งสูงสุดในทางศาสนธรรมได้ ตรงนี้เองคือจุดบรรจบระหว่าง ศิลปะกับพระพุทธรูปศาสนา และเป็นที่มาของพุทธศิลป์ทั้งปวง เมื่อคนๆหนึ่งซึ่งมีความทุกข์ใจ ท้อแท้ในชีวิต ได้มานั่งอยู่เบื้องหน้าพระพุทธรูปในวิหาร เพียงแค่ได้เห็นพระพักตร์อันสงบนิ่ง ความรู้มรรอันใจก็พลันนี้คืออานุภาพแห่งพุทธศิลป์ที่สามารถเสริมสร้างพลังด้านบวกในใจเราได้ (พระไพศาล วิสาโล, 2558)

ระบบเศรษฐกิจยุคใหม่ในสังคมเมือง พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ผลกระทบที่เกิดต่อครอบครัวคือ ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาอยู่กับลูก เกิดความห่างเหินภายในครอบครัว โรงเรียนและสื่อเข้ามามีบทบาทแทนที่ เป็นผลต่อความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ทำให้เกิดการหย่าร้าง เด็กขาดความอบอุ่นและถูกทอดทิ้ง ชุมชนที่เคยเป็นศูนย์กลางควบคุมและเสริมสร้างศีลธรรมจรรยา ก็ถูกลดบทบาทลง เนื่องจากระบบเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบัน ทำให้ผู้คนมีชีวิตแบบตัวใครตัวมัน ผู้คนหันไปพึ่งหน่วยงานของรัฐมากขึ้น เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งชุมชนเหมือนแต่ก่อนจึงน้อยลง

มากไปกว่านั้น อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ระหว่างฆราวาสกับพระเกิดความห่างเหิน ทำให้วัดมีบทบาทที่น้อยลง แต่ก็ยังไม่ทำให้วัดอ่อนแอมากเท่ากับอิทธิพลของเงิน เป็นเหตุให้พระสงฆ์ห้อยลงในข้อวัตรปฏิบัติ และไม่สามารถเป็นแบบอย่างทางศีลธรรมได้ ในขณะที่ วัดถูกเปลี่ยนเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ไป เพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุที่พุทธศาสนิกชนมีความอ่อนแอ พ่อแม่ไม่พาลูกหลานเข้าวัด จึงทำให้ขาดโอกาสในการฟังพระเทศน์ ฟังธรรมชดเชยจิตใจ อิทธิพลของบริโภคนิยมและวัตถุนิยมเข้าครอบงำจิตใจพุทธศาสนิกชนไปสถานที่บันเทิงเรีงรมณ์มากกว่าการหันหน้าเข้าหาศาสนาหรือเข้าวัด ทำให้ขาดการต่อยอดความรู้ทางพุทธธรรม จึงเป็นผลเกี่ยวเนื่องถึงพุทธศาสนิกชนขาดความรู้ทางธรรมะทำให้ไม่สามารถเข้าใจความหมายเชิงปรัชญาทางพุทธจิตวิทยา ในงานพุทธศิลป์กรรมที่หมายรวมถึงพุทธประติมากรรม พุทธจิตรกรรม และพุทธสถาปัตยกรรมได้

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและวิจัย ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรมนี้ ศึกษาวิจัยเพื่อเพื่อเป็นแนวทางในการเกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญา พัฒนาระดับจิตใจของบุคคลในสังคมให้มีจิตใจที่ดีงามและเป็นผู้ที่มีปัญญา เข้าถึงงานพุทธศิลป์กรรมได้อย่างแท้จริง มีปัญญาสามารถรู้คิด แก้ไขปัญหาและสารลดดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขได้ อีกทั้งตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของงานพุทธศิลป์กรรมในการอนุรักษ์สืบสานมรดกตกทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพชนเพื่ออนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธศิลป์กรรม หลักธรรมและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิดและปัญญา
2. เพื่อศึกษากระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม
3. เพื่อนำเสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลทั้งด้านเอกสารและข้อมูลภาคสนาม แล้วนำมาเขียนเป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อวิเคราะห์สภาพลักษณะปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรมมีขั้นตอน ดังนี้ 1) ข้อมูลปฐมภูมิพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยค้นคว้า คัมภีร์อรรถกถา พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยค้นคว้า คัมภีร์อรรถกถา พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยค้นคว้า คัมภีร์อรรถกถา พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยค้นคว้า

วิทยาลัย 2) ข้อมูลทุติยภูมิ หนังสือพุทธธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมและฉบับประมวลศัพท์ ตลอดจนหนังสือ ตำรา บทความต่าง ๆ บทความทางวิชาการ บทความวิจัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ การสืบค้นผ่านระบบ อินเทอร์เน็ตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารายการณีเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิด และปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์ เพื่อประกอบการร่างปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์ โดยการศึกษา เอกสาร จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบร่างปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์ โดยการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ หรือมีประสบการณ์ทางด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์

ขั้นตอนที่ 4 นำผลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผ่านการบันทึกเสียง และนำข้อมูลมาถอดเทป แล้วผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลทั้งหมดนั้นเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา เพื่อนำมาจัดหมวดหมู่ในแต่ละประเด็นที่ศึกษา และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ในการสร้างรูปแบบของปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถในการทำความเข้าใจงานพุทธศิลป์ วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 รูป/คน ประกอบด้วย นักวิชาการ สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธศิลป์ ศิลปินแขนงพุทธศิลป์ นักประวัติศาสตร์พุทธศิลป์ จำนวน 5 คน นักวิชาการพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านพุทธศิลป์ จำนวน 5 รูป/คน และนักวิชาการด้านพุทธจิตวิทยา นักจิตวิทยา ศิลปะ และนักศิลปะบำบัด จำนวน 5 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์และการศึกษาร่วมกัน การศึกษาวิเคราะห์ตีความโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยชุดแนวคำถามที่ศึกษาและค้นคว้าจากการทบทวนวรรณกรรมโดยกำหนดเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ขึ้น 1 ชุด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

2. การสนทนากลุ่ม คัดเลือกประชากรที่ใช้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องพฤติกรรมรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้ความสามารถในการทำความเข้าใจงานพุทธศิลป์และปราชญ์ในท้องถิ่น นักวิชาการ

สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธสถาปัตยกรรม ศิลปินแขนงพุทธศิลป์ ผู้มีบทบาทในการนำหลักพุทธจิตวิทยาไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์กรรมในการเสริมสร้างการเรียนรู้คิดและปัญญาของบุคคลที่ก่อให้เกิดการพัฒนาตน และนำไปสู่การพัฒนาสังคม จำนวน 13 คน เพื่อทำการสนทนากลุ่มและวิเคราะห์หาข้อมูลที่สำคัญของพฤติกรรมการเรียนรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเครื่องมือ ออกเป็น 2 อย่าง

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบเพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม ซึ่งในแบบสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยได้ออกแบบคำถามปลายเปิดโดยการกำหนดประเด็นหลักเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม และเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์เล่ารายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างอิสระเพื่อให้ผู้สัมภาษณ์จะคอยซักถามเพิ่มเติมและพยายามให้ข้อมูลไม่หลุดออกจากประเด็นที่ต้องการ

2. แบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ทำการตั้งประเด็นคำถามที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทและปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม เพื่อใช้ในกระบวนการแบบสนทนากลุ่ม และพยายามให้ข้อมูลไม่หลุดออกจากประเด็นที่ต้องการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม ปรากฏในข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถา และหลักธรรมที่พระเถระได้อธิบายความหมายและองค์ประกอบซึ่งยกมาจากพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ คือ หลักการและทฤษฎีทางพุทธจิตวิทยาที่ปรากฏในหนังสือ ตำรา วิชาการ วิทยานิพนธ์วารสาร และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

2. ออกแบบและตั้งประเด็นที่เป็นเครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าทำการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มในการวิจัย

4. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม

5. นำผลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผ่านการบันทึกเสียง และนำข้อมูลมาถอดเทป และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นำข้อมูลทั้งหมดนั้นเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ทั้งหมด เพื่อนำมาจัดหมวดหมู่ในแต่ละประเด็นที่ศึกษา และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ในการสร้างรูปแบบของปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพุทธศิลป์กรรม หลักธรรมและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิดและปัญญาผ่านพุทธศิลป์กรรม

พุทธศิลป์กรรม หลักธรรมและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิดและปัญญาผ่านพุทธศิลป์กรรม อธิบายส่วนแรกได้ว่าพุทธศิลป์กรรม คือผลงานศิลปะทางพระพุทธศาสนาที่เกิดจากพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกใน รูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรีย์ภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ ให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่าง ๆ อย่างเส้น เสียง สี ผิวนามรูปทรง ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญาประสบการณ์ ธรรมเนียม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น งานพุทธประติมากรรม งานพุทธจิตรกรรม และงานพุทธสถาปัตยกรรม พุทธศิลป์กรรมจัดอยู่ในประเภทของศิลปะที่อยู่ในประเภทจิตรศิลป์ คือ ศิลปะที่อำนวยความสะดวกทางใจ ที่ มุ่งเน้นความงดงาม และความพึงพอใจ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการ ทางด้านจิตใจ และอารมณ์ เป็นสำคัญ โดยอาศัยเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในการบรรจงสร้างขึ้นโดยประณีตให้เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพทางสุนทรีย์โดยเฉพาะ โดยการวิจัยนี้แขนงที่ใช้ในการศึกษา คือ พุทธประติมากรรม คือพระพุทธรูป ซึ่งใช้ศิลปะสาขาจิตรศิลป์เกี่ยวกับการปั้นหรือแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น ให้เป็นรูปหรือลวดลายต่าง ๆ โดยนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเนื่องโดยเฉพาะกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณีของอินเดียมีอิทธิพลอันทรงพลังที่แฝงอยู่ในงานศิลปะ เช่นเดียวกับศาสนา ถึงแม้ว่าประเทศอินเดียจะได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอื่น ๆ แต่ก็ได้นำมาปรับใช้ผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีของตนเองอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะยกตัวอย่างได้ 2 ข้อ ดังต่อไปนี้ คือ สถาปัตยกรรม และการสร้างพระพุทธรูป ประเทศอินเดียมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อศิลปะและวัฒนธรรมแม่แบบในประเทศไทย รวมทั้งอิทธิพลที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์พุทธศิลป์กรรมในประเทศไทยด้วย สมัยพุทธกาลในประเทศอินเดีย คนในสมัยนั้นนับถือพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วย ไตรสรณคัมภ์ ไม่มีสิ่งอื่นใดเป็นนับถือของศาสนา

แต่เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนิกชนต่างยึดถือเอาสังเวชนียสถาน ทั้ง 4 คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และที่ดับขันธปรินิพพาน เป็นที่ระลึกถึงคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งต่อมาได้กำหนดให้เจดีย์ 4 ประเภทเป็นวัตถุสำคัญในการกราบไหว้สักการะในพระพุทธศาสนา

การสร้างพระพุทธรูปเกิดในสมัยคันทารราชกษัตริย์ อินเดียตกอยู่ใต้การปกครองของกษัตริย์เชื้อสายกรีก พระพุทธศาสนารุ่งเรืองอีกครั้งในสมัยของพระเจ้าเมเน็นเดอร์ หรือพระเจ้ามิลินท์ เกิดความเลื่อมใสพระพุทธศาสนา ในยุคสมัยนี้มีการสร้างปูชนียสถานขึ้นไว้บูชา และมีการสร้างพระพุทธรูปเป็นครั้งแรกของโลก เป็นนวัตกรรมใหม่ในยุคนั้นที่เรียกว่าพุทธศิลปกรรมแบบคันทารราชกษัตริย์ งานปั้นสลักและพระพุทธรูปที่สร้างในยุคนี้มีความงดงามแบบกรีกอย่างชัดเจน คือพระพักตร์ของพระพุทธรูปแบบเทวรูปของกรีก รูปทรงสัดส่วนพระวรกายตลอดจนริ้วจีวรเป็นไปตามรูปแบบภาพสลักของกรีกที่ถือคติธรรมตามธรรมชาติ พระพุทธรูปในเบื้องต้นทรงแสดงปางแต่เพียง 6 ปาง คือ ปางประทานปฐมเทศนา ปางวิตรรกะ (ทรงสั่งสอนจีบพระหัตถ์ขวาช้างเดียว) ปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปางประทานอภัยและปางประทานพร

อธิบายส่วนที่สองได้ว่า ผลจากการวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อศึกษาหลักธรรมอธิบายได้ดังนี้ การศึกษาด้านกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธ พบว่าต้องอาศัยหลักพุทธธรรมคือหลักปรโตโฆষะ และโยนิโสมนสิการ หลักชั้น 5 หลักสัทธรรม 3 หลักปัญญา 3 และหลักสติ จากการสังเคราะห์สรุปและอธิบายได้ว่า ได้ดังนี้

ปรโตโฆษะ หมายถึง เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากจากแหล่งต่าง ๆ ภายนอกหรืออิทธิพลจากภายนอก เป็นการรับฟังคำแนะนำสั่งสอน แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในทางที่ดิ่งามถูกต้อง ประเภทนี้ คือ ครู อาจารย์ พ่อแม่ เพื่อน ญาติคนที่สนิทใกล้ชิด หนังสือ เป็นต้น

โยนิโสมนสิการ คือ การใช้ความคิดถุวิธี คือกระทำในใจโดยแยกกาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ ออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วยวิธีคิด 4 แบบ คือ การคิดถุวิธี การคิดมีระเบียบ การคิดมีเหตุผล และการคิดเป็นกุศล

ขั้น 5 หรือเบญจขั้น คือ กอแห่งรูปธรรมและนามธรรม 5 หมวด ที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นต้น ดังนี้ 1) รูปขั้น คือ กอรูป ส่วนที่เป็นรูป ร่างกาย พฤติกรรม และคุณสมบัติต่าง ๆ ของส่วนที่เป็นร่างกาย 2) เวทนาขั้น คือ กอเวทนา ส่วนที่เป็นการเสวยอารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ 3) สัญญาขั้น คือ กอสัญญา ส่วนที่เป็นความกำหนดหมายรู้ในอารมณ์ 6 เช่นว่า ชาว เขียว ดำ แดง เป็นต้น 4) สังขารขั้น คือ กอสังขาร ส่วนที่เป็นการปรุงแต่ง สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ตีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ๆ คุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำ ที่ปรุงแต่งคุณภาพของจิต

ให้เป็นกุศล อุกุศล อภัยากฤต 5) วิญญาณชั้น 5 คือกองวิญญาณ ส่วนที่เป็นความรู้แจ้งอารมณ์ ความรู้อารมณ์ทางอายตนะทั้ง 6 มีการเห็น การได้ยิน เป็นต้น

สัทธรรม 3 สรุปได้ดังนี้ สัทธรรม คือธรรมอันดี ธรรมของสัตบุรุษ ประกอบด้วย 1) ปริยัติสัทธรรม สัทธรรมคือคำสั่งสอนจะต้องเล่าเรียน ได้แก่พระพุทธพจน์ 2) ปฏิบัติสัทธรรม สัทธรรมคือปฏิบัติทำอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ อัมมัญ्ञคิกมรรค หรือไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา 3) ปฏิเวธสัทธรรม สัทธรรมคือผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล บางแห่งเรียก อริยมสัทธรรม มีความหมายอย่างเดียวกัน

ปัญญา 3 สรุปได้ดังนี้ ปัญญานั้นมีอยู่หลายอย่าง วิธีแบ่งปัญญาก็มีหลายวิธี สามารถแบ่งตามทางเกิดของปัญญา เมื่อว่าตามทางเกิดของปัญญา ท่านแบ่งปัญญาเป็น 3 ชนิด คือ 1) จินตมยปัญญา แปลว่า ปัญญาเกิดจากการคิด 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง หรือการสดับเล่าเรียน 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติ หรือลงมือทำ รวมความว่าแหล่งเกิดปัญญาก็มี การคิด การสดับฟัง และการลงมือปฏิบัติ

สติ คำว่า สติ ตามความหมายที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอน เอาไว้ว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก ธรรมที่เกื้อกูลในกิจ หรือธรรมที่เกื้อกูลในการทำความดีทุกอย่าง เรียกว่า “ธรรมมีอุปการะมาก” คือ สติ คือความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ “สติ” เป็นเจตสิกฝ่ายดีงามที่เกิดทั่วไปกับจิตดีงามทุกดวง รู้ตัวทั่วพร้อม “สติ คือความไม่ประมาท” หรือ “ความไม่ประมาท คือสติ”

อธิบายส่วนที่สามได้ว่าจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรู้คิดและปัญญา ค้นพบว่าทฤษฎีการเรียนรู้และการรับรู้มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากการวิเคราะห์สังเคราะห์สรุปว่าทฤษฎีการเรียนรู้และการรับรู้ของนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์ เชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงหน่วยรับสิ่งเร้าที่อยู่นิ่งเฉยเท่านั้น แต่จิตมีการสร้างกระบวนการประมวลข้อมูลที่ได้รับเข้ามาและส่งผลออกไปเป็นข้อมูลใหม่หรือสารสนเทศชนิดใหม่ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม กลุ่มนี้เน้นอธิบายว่า การเรียนรู้เกิดจากการรับรู้เป็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยรวมกัน เพราะคนเราจะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในลักษณะรวมๆ ได้ดีกว่ารับรู้ส่วนปลีกย่อย กลุ่มนี้เห็นว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้น เมื่อมีการรับรู้เป็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยรวมกัน มนุษย์จะรับในสิ่งที่ตนเองสนใจเท่านั้น สิ่งใดที่สนใจรับรู้จะเป็นภาพ สิ่งใดที่ไม่ได้สนใจรับรู้จะเป็นพื้น การเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ที่เน้น “การเรียนรู้เป็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย” นั้น ได้สรุปเป็นกฎการเรียนรู้ของทั้งกลุ่ม 4 กฎ เรียกว่า กฎการจัดระเบียบเข้าด้วยกัน (The Laws of Organization) ดังนี้ 1) กฎแห่งความแน่นอนหรือชัดเจน (Law of Proximity) 2) กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of Similarity) 3) กฎแห่งความใกล้ชิด (Law of Proximity) 4) กฎแห่งการสิ้นสุด (Law of Closure)

2. เพื่อศึกษากระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์

ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม กระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาพบว่า การคิดฟุ้งต่อจากกระบวนการเรียนรู้ “กระบวนการรับรู้” เริ่มต้นด้วยการที่อายตนะประสพกับอารมณ์ และเกิดวิญญาน คือ ความรู้ต่ออารมณ์นั้น เช่น เห็น ได้ยิน ตลอดถึงรู้ต่อเรื่องในใจ เมื่อเกิดความเป็นอย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่ามีการรับรู้ หรือเกิดผัสสะ เมื่อมีการรับรู้ ก็จะมีความรู้สึกรู้ต่ออารมณ์นั้น เช่น สุขสบาย ทุกข์ ไม่สบาย หรือเฉยๆ เรียกว่า เวทนา พร้อมกันนั้น ก็มีความหมายรู้ อารมณ์ว่าเป็นนั้นเป็นนี่ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ชื่อนั้นชื่อนี้ เรียกว่าสัญญา จากนั้นจึงเกิดความคิด ความดำริตริตริกต่าง ๆ เรียกว่า วิตักกะ กระบวนการรับรู้ เป็นไปอย่างนี้เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการประสพอารมณ์ โดยได้รับประสพการณ์ภายนอก หรือการนึกถึงยกเอาเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นมาพิจารณาในใจ

3. เพื่อนำเสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม

ภาพที่ 1 แผนภาพปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม (Model BPCBA)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม เบื้องต้นผู้วิจัยอธิบายกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาวิเคราะห์ผ่านหลักชั้น 5 ได้ว่า กระบวนการจะเริ่มต้นจากการรับรู้สู่การคิด เกิดขึ้นโดยอายตนะภายนอกกระทบกับอายตนะภายใน เรียกว่ามีการรับรู้หรือเกิดผัสสะ อายตนะประสาทอารมณ์เช่นนั้น จึงทำให้เกิดวิญญาณ คือความรู้ต่ออารมณ์นั้น เช่น เห็น หรือได้ยิน ต่อจากนั้นก็เข้าสู่กระบวนการรับรู้ไปสู่ปัญญา เมื่อเกิดการรับรู้ สัญญาก็จะเกิดขึ้น คือมีความหมายรู้อารมณ์ว่า สุข สบาย หรือ ทุกข์ ไม่สบาย เรียกว่า เวทนา ต่อเนื่อง ไปถึง สังขาร หรือการปรุงแต่งให้บุคคลคิด พุดหรือทำ ไปในทางกุศลหรืออกุศล นำไปสู่ปัญญาที่รู้แจ้ง รู้เห็นตามความเป็นจริง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม ลำดับที่สอง ผู้วิจัยอธิบายในส่วนของปัจจัยทางด้านกระบวนการดังนี้ ปัจจัยที่ได้อยู่ในรูปของ Model หรือ Diagram ดังนั้นจึงตั้งชื่อให้สั้นๆ และเรียกกง่าย ๆ ว่า Model BPCBA ซึ่งมาจาก ชื่อหัวข้อวิจัย Buddhist Psychological Factors Generating Cognitive Processes in Buddhist Art Buddhist Psychological Factors Generating = BP, Cognitive Processes = C, Buddhist Art = BA

การทำหน้าที่ของ โมเดล BPCBA อธิบายได้ว่า โมเดล BPCBA เป็นการสื่อสารให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาระหว่าง 2 บุคคล และ 1 วัตถุ คือ กัลยาณมิตร พุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ และพุทธศิลป์กรรม 1) กัลยาณมิตร คือ ผู้นำพุทธศิลป์กรรมเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์มาเป็นตัวกระตุ้นในการสอนหลักธรรมให้ความรู้ใหม่ แก่พุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ ไปสู่กระบวนการเรียนรู้ คิด ที่ส่งผลที่ทำให้เกิดปัญญา ที่รู้เห็นตามความเป็นจริง และสามารถดับทุกข์ได้ อีกทั้งกัลยาณมิตรเป็นตัวกลางในการสร้างความศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ ด้วย 2) พุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ คือ ผู้ที่ได้รับความรู้จากกัลยาณมิตร และมีความศรัทธาต่อกัลยาณมิตรและงานพุทธศิลป์กรรม 3) พุทธศิลป์กรรม คือ สิ่งที่ถูกสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการคิดด้วยหลักสุนทรียศาสตร์ หลักสัญศาสตร์และหลักพุทธธรรม กัลยาณมิตรนำพุทธศิลป์กรรมใช้เป็นสื่อในการให้ความรู้ โดยผ่านหลักธรรมและทฤษฎีเกสตัลต์ด้วยกฎการจัดวางระเบียบเข้าด้วยกัน 4 ข้อ ดังนี้ 1) กฎแห่งความแน่นอนหรือชัดเจน 2) กฎแห่งความคล้ายคลึง 3) กฎแห่งความใกล้ชิด 4) กฎแห่งการสิ้นสุด

ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม ลำดับที่สาม ผู้วิจัยอธิบายในส่วนขององค์ประกอบด้านกระบวนการตั้งนี้ องค์ประกอบที่ 1 ประกอบด้วย 2 ส่วน องค์ประกอบของ Model BPCBA อธิบายปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาของพุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ และปัจจัยภายในของพุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญา อธิบายได้ว่า 1) ปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาของพุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ คือการได้รับ

ความรู้ใหม่ผ่านหลักธรรมที่ใช้พุทธศิลป์กรรมและทฤษฎีเกสตัลต์เป็นตัวเชื่อมหรือบูรณาการ เป็นสื่อในการให้ความรู้ และอธิบายความ 2) ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและ ปัญหาของพุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ คือ กระบวนการรู้คิดและปัญหาตามแนวพุทธจิตวิทยา วิเคราะห์ผ่านหลักชั้น 5 องค์ประกอบที่ 2 คือการทำหน้าที่ของ Model BPCBA มี 3 ส่วน 1) Model BPCBA เป็นตัวที่ทำหน้าที่ก่อให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญหาจากปัจจัยภายนอก ให้เกิดการรับรู้ในเบื้องต้น 2) Model BPCBA เป็นตัวที่ทำหน้าที่เชื่อมปัจจัยภายนอกกับปัจจัย ภายในให้กระบวนการรู้คิดและปัญหา เข้าสู่กระบวนการภายใน ให้เกิดการรู้คิดเชื่อมโยงจาก ภายนอกสู่ภายใน 2) Model BPCBA เป็นตัวที่ทำหน้าที่ให้กระบวนการรู้คิดและปัญหา โดย ผ่านปัจจัยภายในของกระบวนการรู้คิดและปัญหาตามแนวพุทธจิตวิทยาวิเคราะห์ผ่านหลักชั้น 5 เข้าสู่การรับรู้ภายใน เกิดการรู้คิด และเกิดปัญหา ตามลำดับ

ดังนั้นแล้วสรุปว่า การทำหน้าที่ของ โมเดล BPCBA อธิบายได้ว่า โมเดล BPCBA เป็น การสื่อสารให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญหาระหว่าง 2 บุคคล และ 1 วัตถุ คือ กัลยาณมิตร พุทธศาสนิกชน/คฤหัสถ์ และพุทธศิลป์กรรม แล้วผ่านองค์ประกอบด้านกระบวนการดังกล่าว เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญหาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธ ศิลป์กรรมได้

อภิปรายผล

การเสนออภิปรายผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

พุทธศิลป์กรรมเกิดจากองค์ความรู้ของมนุษย์ที่เป็นผู้สร้าง พุทธศิลป์กรรมตอบสนอง การรับรู้ส่งผลต่อการรู้คิดและปัญหา ปัจจัยอย่างแรกสุดคือเรื่องของการทำให้เกิดศรัทธาใน พระพุทธศาสนาและในหลักธรรมคำสอน โดยพื้นฐานคนที่นับถือศาสนาพุทธ พอเกิดศรัทธา แล้วสิ่งหนึ่งที่จะเกิดขึ้นพร้อมกันคือความสงบ เช่นการชมพระพุทธรูป เมื่อเข้าโบสถ์อยู่ข้างหน้า ของพระพุทธรูปที่งดงามถูกบันทึกโดยประติมากรที่เข้าใจเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่จะมา สัมผัสพระพุทธรูป รูปปางต่าง ๆ หรือรูปที่ทำใบหน้าหรือรูปร่างรูปลักษณะก็ต้องบ่งบอกถึงการ นำจิตใจของผู้สัมผัสผู้เสพไปสู่อารมณ์ความรู้สึกที่สูงส่งขึ้นนั่นเอง มีความตั้งมั่นขึ้น มีความ บริสุทธิ์ขึ้น น้อมนำไปให้เกิดความศรัทธาและความสงบ นี่คือบทบาทของพุทธศิลป์กรรมที่ ตอบสนองการรับรู้ส่งผลต่อการรู้คิดและปัญหาของคน หนึ่งคือศรัทธา สองคือความสงบ ซึ่ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของชยาภรณ์ สุขประเสริฐ ที่พบว่าภาพจิตรกรรมไทยเป็นช่องทางใน การถ่ายทอดเรื่องราวของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเป็นการบันทึกเรื่องราวของอดีต อีกแบบหนึ่ง นับว่าเป็นงานที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นภายในบริบทของสังคมสอดแทรกหลักธรรม และ เพื่อเป็นเครื่องจูงใจสำหรับผู้พบเห็น จิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นสื่อเข้าถึงพุทธธรรมได้เป็นอย่างดี เยี่ยม เพราะเมื่อเห็นแล้วสามารถเข้าถึงหลักไตรลักษณ์ เข้าใจเรื่องเกิดแก่เจ็บตาย เข้าใจ

หลักมงคลชีวิต เข้าใจหลักธรรมของคนดี การอยู่ร่วมกันเช่นไรจึงได้ชื่อว่าอยู่อย่างมีสุข เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่ง เข้าใจระบบชีวิตเป็นต้น (ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, 2554)

ปัจจัยการตีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ประกอบด้วยแล้วแต่ประสบการณ์ของคน เพราะฉะนั้นจะตอบสนองต่อการรู้คิดและปัญญา ต้องอยู่ที่ว่าผู้ที่รับรู้พอไปรับรู้ไปดู พุทธศิลปกรรม คือมีพื้นความรู้เดิมอย่างไร ถ้าเรามีความรู้ทางเชิงศิลปะมากเข้าเหตุเข้าใจผลหรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องที่ถูกถ่ายทอดไว้ในพุทธศิลป์เราก็จะคิดได้มากและเกิดสติปัญญาได้มาก เพราะฉะนั้นพุทธศิลปกรรมตอบสนองการรับรู้อย่างไร ก็อยู่ที่ว่าผู้ดูจะมีพื้นความรู้ในทางพุทธศิลป์อย่างไร ถ้ามีความรู้ทางพุทธศิลปกรรมมาก ก็ทำให้เกิดความคิดได้มากและทำให้เกิดปัญหาที่แตกฉานออกไปได้มาก เพราะว่าวัตถุประสงคก็คือผู้ดูมีพื้นความรู้แค่ไหน เพราะว่าถ้าไม่มีพื้นความรู้มันก็อาจจะได้แค่ความสงบกับความสุขแค่นั้นเอง ไม่ได้ปัญญามันได้แค่ว่ามีปีติสุขสงบแค่นั้น เพราะฉะนั้นจะดูพุทธศิลปกรรมให้เข้าใจมันต้องมีพื้นความรู้ ผู้ดูต้องมีพื้นความรู้ในเชิงศิลปะ และในเชิงสัญลักษณ์ตามพุทธลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของณรงค์ คุ่มกัลด ที่พบว่าการศึกษาความหมายและความสำคัญของสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป ธรรมจักร สถูปหรือเจดีย์ พระบรมสารีริกธาตุ และต้นโพธิ์ ศึกษาความเข้าใจและการใช้สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และฆราวาสนั้น พุทธศาสนิกชนมีความรู้สัญลักษณ์ทางศาสนาไม่ตึกเนื่องจาก สัญลักษณ์ทางศาสนาเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาจากภาคเอกสารพอสมควรทำให้พุทธศาสนิกชนที่ไม่ได้ศึกษาทางศาสนาจึงไม่มีความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์มากนักแต่ในขณะที่การใช้สัญลักษณ์ ทางศาสนาทั้งพระและฆราวาสมีการใช้สัญลักษณ์ถูกต้องกว่าเนื่องจากการใช้สัญลักษณ์ ชาวพุทธสามารถพบเห็น สามารถจดจำและมีการใช้อยู่บ้าง (ณรงค์ คุ่มกัลด, 2545)

ปัจจัยด้านสุนทรียศาสตร์เรื่องของความงาม พุทธศิลปกรรมมีความสัมพันธ์กับสุนทรียศาสตร์ คือทำให้เกิดสุนทรียศาสตร์ในเรื่องความสวยงาม ถ้าเรามีความซาบซึ้งในพุทธศิลปกรรมมันก็ทำให้เกิดความคิดดี สร้างสรรค์ แล้วปัญญาก็เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ หมายถึงว่ามีปัญญาที่จะคิดไปในทางสร้างสรรค์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นโดยอาศัยพุทธคุณที่ปรากฏในพุทธศิลปะตามหลักพระพุทธศาสนา ศาสนาไหนก็แล้วแต่ หลักพระพุทธศาสนา บางทีการสื่อด้วยวิธีการอย่างอื่นไม่ได้เป็นผล เราจะต้องคำนึงถึงคนที่มีจริตหลายจริต ต้องสอนไปตามจริต เพราะฉะนั้นการสื่อธรรมะ โดยพุทธศิลปกรรม ต้องอยู่บนหลักการของสุนทรียศาสตร์ ดังนั้นสุนทรียศาสตร์เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คนเข้าไปเสพงานศิลป์ งานพุทธศิลปกรรมจึงเกิดความสงบและปัญญาได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาอุดม ปญญาโณ พบว่าทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ในระตวันตกกับพุทธปรัชญาเถรวาทมีความแตกต่างกันใน 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นแรกเรื่องความมียู่ของความงามในประเด็นนี้ ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ตะวันตก ขณะที่พุทธปรัชญา

เถรวาท มีพื้นฐานแนวคิดทางอภิปรายญา ที่แตกต่างกับแนวคิดแบบวัตถุนิยมและจิตนิยม เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะเกี่ยวกับการมีอยู่ของจิตและสสารวัตถุบนพื้นฐานของหลักไตรลักษณ์ และหลักอทัปปัจจยตาหรือกฎจสมุปบาท (พระมหาอุตม ปญญาโก, 2556)

ปัจจัยที่พุทธศิลป์กรรมส่งผลต่อการรู้คิดและปัญญาได้นั้น บุคคลคนนั้นจะต้องมี

- 1) จะต้องมีความรู้ธรรมะฉันทะ ธรรมะฉันทะหมายถึงมีแรงบันดาลใจใฝ่สร้างสรรค์ มีแรงบันดาลใจใฝ่ประโยชน์ จะต้องมีความรู้ธรรมะฉันทะใฝ่ดีเป็นตัวเริ่มต้น และมองพุทธศิลป์กรรมนั้นอย่างมีความรู้ธรรมะฉันทะเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งพุทธศิลป์กรรมแบบธรรมะฉันทะมันจะส่งผลต่อการรู้คิดและปัญญาในเชิงสร้างสรรค์ แต่ก่อให้เกิดการรู้คิดและปัญญาได้
- 2) มีกัลยาณมิตร ก็คือมีครู แล้วก็
- 3) มีสัมมาทิฐิ คือมีความคิดดี สามสิ่งนี้ก็จะก่อให้เกิดการรู้คิดและปัญญา ซึ่งมีผลมาจากพุทธศิลป์กรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์ พบว่าจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธในสังคมไทย เป็นศิลปะการเขียนภาพสีลงบนฝาผนังภายในโบสถ์วิหาร เขียนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เล่าเรื่องพระพุทธประวัติ ชาดก ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้นจากการนับถือพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวจากภาพเขียนที่ปรากฏอยู่บนฝาผนัง การได้เห็นจิตรกรรมฝาผนังอันงดงามน่าเลื่อมใสจะนำผู้ชมเข้าไปสนใจในรายละเอียด ซึ่งสิ่งนั้น คือ พระธรรมของพระพุทธเจ้าและ เมื่อรู้พระธรรมดีแล้วผู้ชมก็จะข้ามพ้นจากความยึดติดในความงามของภาพเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธจึงถือเป็นศิลปะที่เชิดชูและจรรโลงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์, 2554)

สรุป

พุทธศิลป์กรรมเกิดมาจากองค์ความรู้ของมนุษย์ที่เป็นผู้สร้าง พุทธศิลป์กรรมตอบสนองการรับรู้ส่งผลต่อการรู้คิด คือเรื่องของการทำให้เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาและในหลักธรรมคำสอน โดยพื้นฐานคนที่นับถือพระศาสนาพุทธ พอเกิดศรัทธาแล้วก็จะเกิดความสงบขึ้นพร้อมกัน ซึ่งบุคคลคนนั้น 1) จะต้องมีความรู้ธรรมะฉันทะ ธรรมะฉันทะ หมายถึงมีแรงบันดาลใจใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่ประโยชน์ จะต้องมีความรู้ธรรมะฉันทะใฝ่ดีเป็นตัวเริ่มต้น และมองพุทธศิลป์กรรมนั้นอย่างมีความรู้ธรรมะฉันทะเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งพุทธศิลป์กรรมแบบธรรมะฉันทะมันจะส่งผลต่อการรู้คิดและปัญญาในเชิงสร้างสรรค์ แต่ก่อให้เกิดการรู้คิดและปัญญาได้ 2) มีกัลยาณมิตร ก็คือมีครู แล้วก็ 3) มีสัมมาทิฐิก็คือมีความคิดดี สามสิ่งนี้ก็จะก่อให้เกิดการรู้คิดและปัญญา ซึ่งมีผลมาจากพุทธศิลป์กรรม ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านงานพุทธศิลป์กรรม ผู้วิจัยอธิบายกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาวิเคราะห์ผ่านหลักขั้น 5 ได้ว่า กระบวนการจะเริ่มต้นจากการรับรู้สู่การคิด เกิดขึ้นโดยอายตนะภายนอกกระทบกับอายตนะภายใน เรียกได้ว่ามีกรรับรู้หรือเกิดผัสสะ อายตนะประสบ

อารมณ์เช่นนั้น จึงทำให้เกิดวิญญาน คือความรู้ต่ออารมณ์นั้น เช่น เห็น หรือได้ยิน ต่อจากนั้นก็เข้าสู่กระบวนการรับรู้ไปสู่ปัญญา เมื่อเกิดการรับรู้ สัญญาก็จะเกิดขึ้น คือมีความหมายรู้อารมณ์ว่าสุข สบาย หรือ ทุกข์ ไม่สบาย เรียกว่า เวทนา ต่อเนื่อง ไปถึง สังขาร หรือการปรุงแต่งให้บุคคลคิด พุดหรือทำ ไปในทางกุศลหรืออกุศล นำไปสู่ปัญญาที่รู้แจ้ง รู้เห็นตามความเป็นจริงก็เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ให้มีการพัฒนาปัญญาเริ่มขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการคิดที่ใช้ปัญญานำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นทางแห่งการดับทุกข์ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยนี้ ควรได้มีการเผยแพร่ไปสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายและปฏิบัติการ

1.2 หน่วยงานทั้งภาคเอกชนและรัฐบาลควรจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างความรู้ทางด้านธรรมะผ่านงานพุทธศิลปกรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญา ในการตื่นรู้และมีความสุข โดยใช้แนวทางผลของงานวิจัยชิ้นนี้

1.3 การออกแบบชุดฝึกอบรมพุทธศิลปกรรมบำบัดให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อนำไปใช้แก้ไขปัญหาดตนเองได้และสร้างความมีคุณค่าในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรออกแบบการวิจัยเพื่อทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัย

2.2 ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านพุทธศิลปกรรมแบบบูรณาการเชิงทดลองภาคสนาม

2.3 ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาการทำให้เกิดกระบวนการรู้คิดและปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาผ่านพุทธศิลปกรรม

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์. (2554). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังใน พระอุโบสถ วัดทองธรรมชาตวรวิหาร. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ. (2554). ศึกษาวิเคราะห์จิตรกรรมในการเผยแผ่พุทธธรรมใน พระพุทธศาสนา กรณีพระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ วัดทางสาย จังหวัด

- ประจวบคีรีขันธ์. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณรงค์ คุ่มกวด. (2545). พระพุทธศาสนากับทฤษฎีสัญลักษณ์: ศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจในการใช้สัญลักษณ์ ของพุทธศาสนิกชนไทย ในเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระครูธรรมธรนิเทศ อภิญาโณ. (2559). บทบาทของวัดในการเสริมสร้างให้เกิดสันติสุขในชุมชน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 4(2), 82-90.
- พระไพศาล วิสาโล. (2558). *การเสริมสร้างพลังทางศีลธรรมในสังคมไทย*. เรียกใช้เมื่อ 4 สิงหาคม 2562 จาก <http://www.visalo.org/article/budKarnsermsang.htm>
- พระไพศาล วิสาโล. (2558). *ศิลปะกับพุทธศาสนา*. เรียกใช้เมื่อ 14 สิงหาคม 2562 จาก <http://www.visalo.org/article/PosttoDay255308.html>
- พระมหาอดม ปญญาโก. (2556). การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: ศึกษากรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สงวน บุญรอด. (2526). *พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย.